

Alvastra-blyet, Ög. 248.

AV

ERIK BRATE.

Östergötlands runinskrifter s. 229 har undertecknad lämnat följande läsning och tydning av inskriften på Ög. 248, blyrullen från Alvastra:

“A. Framsidan: Rad. 1: IN MONTÆ SEILON: ET IN SHUITATÆ ÆFESIÖRIUM : IBI : REQUIESKU. Rad 2: NT. SÆPTEM : SANKTI : DÖRMIENTES : MÄRLKUS : MAXIKI. Rad 3: MIANUS : MARKIANUS · DIONISIUS : SERAPION : KONSANT. Rad 4: RIUS : IHOHANNES : SIK · RÆKUIESKAT HIK FAMULA DO. B. Baksidan: Rad 1: MINI : NOSSTRĪ GESU : KRISTI BÆDIKTA A MÖRBO ISS. Rad 2: S OKUMBÆT IN NOMINE : PATRIS ET FILII ET SPIRITUS. Rad 3: SANKTI : AMÆN.

Omskriven till latin av vanliga former och stavning är inskriften av följande lydelse:

In monte Celion et in civitate Ephesiorum ibi requiescunt septem sancti dormientes: Malchus, Maximianus, Marcianus, Dionysius, Serapion, Constantinus, Johannes. Sic requiescat hic famula domini nostri Jesu Christi Benedicta, a morbo si occumbet. In nomine patris et filii et spiritus sancti, amen.

Översättning: I berget Celion och i efesiernas stat där vila de sju heliga sovarne: Malkus, Maximianus, Marcianus, Dionysius, Serapion, Konstantinus, Johannes. Sålunda må här vila vår herres Jesu Kristi tjänarinna Bæ[n]dikta (Benedikta), om hon dukar under av sjukdomen! I faderns, sonens och den helige andes namn, amen!“

Den läsning, som meddelats av prof. O. v. Friesen först hos O. Frödin, *Alvastra*, s. 26 i *Medd. fr. Östergötlands*

forminnes- och mus.-för. 1918 och sedan här ovan, skiljer sig i det hela taget obetydligt från den av mig givna. Skiljaktigheterna bero dels på den av prof. O. v. Friesen anmärkta svårigheten att skilja runorna E och Æ, dels röra de de mest svår-lästa ställena.

Min förnyade granskning av *siuitatæ*, OvF. *siuiuatæ* visar, att läsningen *siui* väl är möjlig men icke *uatæ*, möjligen *siuitatæ*, ty de två senare *i* kunna ej ha bildat U, troligare synes dock min första läsning.

För MAXIKI läser O. v. F. *makseki* (snarast *mtaneki*). Min beskrivning Ög. 248, s. 228 finner jag fortfarande riktig och kan av den med X betecknade runan omöjligen utläsa *ks*, prof. O. v. Friesen anmärker ju ock själv, att runan snarast är AN.

I KONSANT, O. v. F. *konstana* (eller *konsona* eller *konsont*) är det möjligt, att prof. O. v. Friesen med rätta läser A som TA, vilket man ju väntar, vilken ristning, som han anmärker, ock kan läsas O; NT har ju enligt min beskrivning utseende av LA, såsom prof. O. v. Friesen uppenbarligen också sett dem.

Uti ÆFESIORIUM, AMÆN är Æ, såsom min beskrivning anger, förmodan om vad som kan spåras, prof. v. Friesens A, I, vad som närmast synes. Vid ordslutet IUM, O. v. F. — *um* i det förra ordet, måste jag fasthålla, ty efter OR står ett I, som icke har samband med staven till U.

Hittills anförda olikheter mellan våra läsningar inverka icke på tydningen, övriga skiljaktigheter hos prof. O. v. Friesen från min uppfattning kunna däremot sägas rent av framkallade av strävan efter en sannolikare tydning än den jag lyckats åstadkomma, i det prof. O. v. Friesen ersätter mitt a morbo si occumbet 'om hon dukar under av sjukdomen' med påståendet, att a morbo inuiso quem obiit (eller obibat) 'från den ohyggliga (eller sällsporda) sjukdom, som hon hemsöktes av' skall vara åsyftat men felristat, i det flera runor utelemnats. Då inskriften annars blott efter äldre ristsed utelämnar N framför D i BÆDIKTA och tvärtom visar överflöd på onödiga runor (IHOHANNES, NOSSTRI), synes det upprepade utelämnandet av runor på detta ställe föga sannolikt och vore väl då, om behövt, snarare på sin plats i den följande slutformeln in nomine patris et filii et spiritus sancti amen. Utbytet av iss, såsom även prof. O. v. Friesen i första rummet lä-

ser, mot $\text{i\ddot{u}is}$ synes mig omöjligt, ty det första s kan icke fås till bindruna av ui , snarare vore det då möjligt med det andra, vilket nog icke heller skall fattas så. Avgjort måste alltså fasthållas vid läsningen iss , vilket jag blott kunnat tyda som en felaktig omställning av lat. si 'om'. Till detta har jag ock måst medtaga s framför $OKUMBÆT$, vilket synes mig sannolikare än att t. ex. för $SOKUMBÆT$ tänka på en sammanblandning av $occumbere$ och $succumbere$. Då prof. v. Friesen påstår, att ordskillnaden uti inskriften tydlig är $so\ kum\ obæt$ (eller $obet$), så är detta knappast riktigt säkert, avståndet mellan alla dessa runors stavar är ungefärligen detsamma, men utskjutande bistavar kunna göra, att somliga runor synas stå tätare. O i $OBÆT$ har jag beskrivit men ansett som fel, möjligen skulle det kunna fattas som runa och som hjälpvokal mellan m och b i *occumbet*. Detta verb synes nämligen vara nödigt att antaga, ty prof. v. Friesens läsning $obæt$ (eller $obet$) kan ju icke uttrycka vare sig *obiit* eller *obibat*, vilket senare tempus ju icke heller är på sin plats, och vidare behöver väl i hög grad styrkas, att man kan säga *obire morbum* i betydelsen 'vara hemsökt av en sjukdom', som prof. v. Friesens tolkning förutsätter, man väntar väl *quo obiit* och icke *quem obiit*. Futurum *occumbet* synes alltså ofrånkomligt, och därmed väl ock uppfattningen av iss såsom si .

Dr O. Frödin¹ anmärker med rätta, att prof. v. Friesens läsning är mera enkel och naturlig, men säger sig därvid frånsä den rent språkliga sidan av saken, vilken dock knappt kan frånses vid bedömandet. I det föregående har jag angivit, av vilka skäl prof. v. Friesens tydning icke kan godtagas och huru man drives till min tydning, även om den, som dr Frödin säger, "förutsätter en situation, som, om också ej otänkbar, dock torde vara skäligen osannolik". Detsamma torde dock väl också kunna sägas om prof. v. Friesens tydning, att Bändikta dött av en "ohygglig (eller sällspord") sjukdom.

¹ *Alvastra* s. 68.

Goda skäl anföras av dr Frödin¹ för önskvärdheten att kunna identifiera blyrullens BÆDIKTA med Benedikta, konung Sverker Karlssons första drottning, vars dödsår är obekant men väl inträffat c:a 1200, och han säger det enda, som talar däremot, vara prof. v. Friesens och min åsikt, att inskriften på grund av s-runans form icke kan härröra från c:a 1200. Av mig uppvisas Ög. 248 denna form av s-runan i Sverige så tidigt som 1238, och det vore kanske intet vågat antagande, att den kunnat förekomma c:a 40 år förut, ehuru den av brist på urkunder icke är uppvisad, då nämligen som här sakliga skäl tala därför. Utom Sverge har jag funnit samma form av s-runan i de danska runinskrifterna D. R. 182 Vejerslev = (D. Rm. VI, 7), som Wimmer säger otvivelaktigt tillhöra senare hälften av 1100-talet, tidigast c:a 1160, och D. R. 222, järnbeslag på Lönborg kyrkdörr, (D. Rm. VII, 150), som Wimmer hänför till senare hälften av 1100-talet eller till 1200-talet. Då drottning Benedikta var dotter till den danske stormannen Ebbe Sunesson, härrör kanske den egendomliga formen av s-runan från Danmark, varifrån enligt dr Frödin² grafskriften på blyplattor från 1100- och 1200-talen sedan gammalt äro kända. Det är kanske en hövdam av dansk börd, som hjälplös inför sin drottningens sjukdom åtminstone velat trygga henne gravens ro.

För att trots det på grund av s-runans form sena datum av blyrullens inskrift möjliggöra antagandet, att dess BÆDIKTA är kung Sverker Karlssons drottning Benedikta, framställer dr O. Frödin den förklaringen, att blyrullens inskrift tillkommit, då gravkistan c:a 1300 delades i två hälfter och dess innehåll omordnades. Att någon c:a 100 år efter drottningens död skulle funnit sig föranlåten att rista inskriften om hennes griftero, och det just då den så betänkligt störcdes, synes rätt osannolikt. För övrigt är denna tydning oförenlig med den tydning av inskriften, som jag hävdad och som blott lämnar

¹ Anf, arb. s. 101.

² Anf. arb. s. 68, 101 not 2.

de två alternativen: antingen är inskriften samtidig med drottning Benediktas sjukdom och död c:a 1200 eller avser den någon annan Benedikta, och jag har i det föregående under trycket av dr Frödins realskäl sökt visa möjligheten af det förra alternativet.

Därvid återstår dock en svårighet att undanröja. Om inskriften är ristad under drottning Benediktas sjukdom men uttrycker önskan, att hon må vila 'här' (*hic*), så synes detta förutsätta, att gravkistan redan då stod färdig att mottaga henne. Ett antagande, att så varit fallet, torde ej heller vara så betänkligt; det innebär blott, att den kyrkligt sinnade Sverker d. y., medan ännu hans familj var i levande livet, låtit reda sin familjegrav i Sverkerskapellet efter förebilden av sin faders och farfaders. Vill man ej göra detta antagande, kan 'här' tydas som 'i Sverkerskapellet', där blyrullen anbringats någonstädes före drottningens död, och sedan överflyttats till hennes kista, vilket synes mindre troligt.

Det är visserligen överraskande, att under drottningens sjukdom en bön ristas icke om, att hon må tillfriskna utan att hon må vila i frid, om hon dukar under. Måhända har hennes vederfående förefallit hopplöst och någon henne närstående ansett, att en bön för hennes frid i graven och hopp om uppståndelse vore det enda, som tillgivenheten kunde uträtta för henne.
